THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913

ט. ל. טשוירטש בייזערט זיך

ט. ל. טשוירטש בייזערט זיך, א סימן אז ער איז אין כעס.

און אז מען איז אין כעס, באַגייט מען די גרעסטע שטות׳ערייען.

אזוי האָט מען אונז געכטען געלאָזען וויסען פון א זיכערע קוועלע, אז ט. ל. טשוירטש איז גרייט אלעמען פון "זשורנאל" צו אַרעסטירען, ווייל ער פילט זיך געטראָפען פון די פאַקטען, וואָס מיר האָבען פאַרעפענטליכט וועגען אים.

און דאָס ווילען מיר טאַקע. אויב אין אים איז נאָך פאַרבליבען א פונק פון מענשליכער שאַנדע, האָט ער זיך גענוג מיט וואָס צו שעמען, ער איז באַגאַנגען גענוג ניט־שענע טאַטען געגען דעם אימיגראַנט, געגען דעם ניי־קאַנאַדער. פאַר וועלכע דער געוויסען מעג אים פלאָגען, אייב ביי אים איז נאָך אזעלכעס פאַרבליבען.

מיר האָבען שוין דערציילט וועגען זיין שענדליכער ראָליע אין 1917, ווען ער האָט געוואָלט אוועקנעמען דאָס שטימרעכט ביי טויזענטער היגע אידען. און היינט ווילען מיר אים דערמאָנען נאָך א קאַפּיטעל פון זיין פאַליטישער קאַריערע. דאָס וואָס עס איז פאַרגעקומען דריי יאָר שפּעטער אין יאָר 1920, ווען ער איז נאָך אלעס געווען מעיאָר פון אונזער שטאָדט.

און פונקט ווי לעצטע וואָך, ווילען מיר נאָר לאָזען רעדען פאַקטען.

פאַקטען, און נאָר פאַקטען.

מיר וועלען ניט ציטירען קיין אנדער צייטונג, ווי מר. טשוירטש׳ס אייגענעם לייב־ארגאַן, דעם "איוונינג טעלעגראַם". דער לעצטער קען מען דאָך זיכער ניט חושד זיין, אז זי האָט ניט דערציילט דעם אמת וועגען איר ליעבלינג טשוירטש. וועמען זי וויל יעצט פון דאָס ניי שיקען אין פאַרלאַמענט, נאָכדעם ווי מען האָט אים פאַרטריבען פון זיין אייגענעם "ריידינג".

מיר שיקען אָפּ די אלע מה־יפית׳ניקעס און טשוירטש׳ס נאָך עטליכע געבליבענע אידישע אַגענטען צום גומער "טעלעגראַם". וואָס איז דער שינען דעם 23־טען מערץ, 1920, און זיי וועלען דאָרטען לייענען דאָס פאָלגענדע:

אויסלענדישע שילדען ראַטעווען זיך!
נעסביט רעכענט זיך אָפּ מיט סינגער׳ן!

זאָגט אז גרויסע פירמעס האָבען בייגעשטייערט צום לעצטען׳ס קעמפּיין־פאָנד. די פאַרהאַנדלונגען וועגען די וועלכע שטויסען זיך פאַר־ווערטס.

נאָך דעם ווי א מבול פון אויסבעסערונגען האָט זיך א נאָס געטאָן אויף דער רעקאָמענדאַציע פון דער "לעניסליישאַן קאָמיטע", אז קיינע שילדען אין "אויסלענדישע שפּראַכען, אָדער אדווערטייזמענטס, זאָל ניט דערלויבט ווערען אויף די גאַסען, און די באַגלייטע אויסבעסערונג פון דער באַארד אָף קאָנטראָל, אז אזעלכע אויסלענדישע שילדען, פּאַסטערס אָדער אדווערטייזמענטס זאָלען ניט דערלויבט ווערען סיידען זיי האָבען אויך אַן ענגלישע איבערזעצונג, האָט זיך עס געכטען געענדיגט ביים סיטי קאָונסיל מיט דער פאָלגענדער רעזאָלוציע:

אז מען זאָל פאַרלאַנגען געזעצגעבונג צו פאַרבאָטען און דאָס נוצען פּאַסטערס אָדער אדווערטייזמענטס אויף וועלכער עס איז געביידט, ביל־באַארדס, אָדערס ליידיגע לאָטס, סיידען עס איז געדרוקט אין דער ענגלישער שפּראַך. און די מוניציפּאַליטעטען זאָלען אויך באַקומען דאָס רעכט צו קענען אוועקנעמען אלע אזעלכע פּאַסטערס און אדווערטייזמענטס מיט דער אויסנאַם ווען די אויסלענדישע שפּראַך האָט אויך אַן ענגלישע איבערזעצונג פון דער זעלבער גרויס.

די ערשטע אויסבעסערונג איז געקומען פון אַלדערמאַן בייקער, וועלכער האָט געוואָלט, אז דאָס זאָל ניט אָנגעוועندעט ווערען בנוגע פראַנצויזישע אָבער בייקער׳ס שטימע איז געווען די איינציגע. דאָן האָט אַלדערמאַן סינגער פאַרגעשלאָגען, אז מען זאָל אויסשטרייכען אין די רעקאָמענדאַציע און אין די אויסבעסערונג. זיין שטימע איז אויך געווען די איינציגע. קאַנטראָלער קעמעראָן האָט דאָן פאַרגעשלאָגען אויסצומעקען די ווערטער "סיינס" און "אווערהענגינג סיינס", און דאָס איז אָנגענומען געוואָרען.

געשטימט האָבען פאַר: — האַנינפאָר, דזשאַנסטאָן, ריי־דינג, ביעמיש, סאַיקס, מעגוויייער, קעמעראָן, רעמסדען, גיבאָנס, הילין, וועטער, סינגער — 14 שטימען.

געגען האָבען געשטימט: — בייקער, העמילטאָן, קאָוען, נעסביט, ביירדסאַל, וויינעט, מיסקעלי, בלעקבוירן, ט ש ו י ר ט ש — 9 שטימען.

דער ניי־אויסגעבאַקענער אידען־פריינט טשוירטש איז אפילו גע־וועזען געגען דער דאָזיגער קאַמפּאַניע־רעזאָלוציע, ווייל ער האָט גע־וואָלט, אז מען זאָל אלעס פאַרבאָטען, אי פּאַסטערס, און אי אלע אנדערע סאָרטען אדווערטייזמענטס.

דער "איוונינג טעלעגראַם" ניט דאָן איבער די באַמערקונגען וואָס זענען געמאַכט געוואָרען אין פאַרלויף פון דער דעבאַטע. און איינע פון טשוירטש׳ס באַמערקונגען וואַרפט גענוג ליכט אויף זיינע געדאַנקען און באַציהונגען: —

"מעיאָר טשוירטש — דער געזעץ פון פאַרבאָטען די אויסלענדישע שפּראַכען איז זייער א ריכטיגער. טאַראנטאַ איז ניט קיין אייראָפּייאישע שטאָדט. עס דאַרף בלויז זיין איין שפּראַך און איין פלאַג".

אזוי האָט טשוירטש געדענקט אין יאָר 1920, און אזוי דענקט ער נאָך יעצט אויך, ווייל מען האָט נאָך ניט געהערט אז ער זאָל זיך האָבען געביטען, סיידען אין די עטליכע פאַר־עלעקשען טעג, ווען מען וויל אפילו האָבען אימיגראַנטישע שטימען.

אוועקנעמען פון טויזענטער אידען דאָס שטימרעכט, פאַרבאָטען אידי־שע שילדען אויף קראָמען, פאַרוועהרען דאָס פאַנאַנדערקלעפּען אויף דער גאַס אידישע טעאַטער־פּאַסטערס, אָדער אנדערע בילבאָאַרדס, דאָס האָט טשוירטש געוואָלט דורכפירען, ווען ער איז געווען מעיאָר פון שטאָדט.

און יעצט האָט ער נאָך די חוצפה צו וועלען, אז אידען זאָלען שטימען פאַר אים.

און זיינע אידישע אונטערשטופּער און לייטענאַנטען העלפען אים נאָך צו אין זיין "זייבערער" אויפגאַבע.

מע. מר. טשוירטש ליידען פון א קורצען זכרון. די אידען אָבער ווייס־סען זער ער איז.

מר. טשוירטש רימט זיך מיט זיינע פינף און דרייסיג יאָר טעטיגקייט, און מיר האָבען דערווייל נאָר אויפגעמישט א פּאָר בלעטלאַך פון זיין קאַר־יערע, זיין ראַליע אינ׳ם יאָר 1917 און אין יאָר 1920. און אז מיר וועלען זוכען מער, וועלען מיר מער געפינען.

מע. ער אונז סטראַשען מיט ערעסטען. אָבער מיט אַזאַ "באַנק" וועט ער אונז ניט אָפּשרעקען פון צו זאָגען דעם אמת וועגען אים, מע. עס אים יאָ געפעלען אָדער ניט.

און מיר ווידערהאָלען — קיין איין אידישע שטימע טאָר ניט געגעבען ווערען אין סענטער וועסט פאַר דעם פאַרביסענעם שונא אונזערען — מר. טשוירטש.

180 טענליכע צייטונגען איז ארגענטינע

פון ש. ראָזשאַנסקי

די שפּאַנישע שפּראַך האָט א ריזי־גען לעקסיקאָן, שפּאַרט מען אין איהר ניט קיין ווערטער.

די שפּאַניש רעדענדיגע פעלקער זע־נען געגליכען צו זייער שפּראַך, זיי זע־נען בארעדעוודיג ביז גאָר, זיי שפּאַרען ניט קיין פּראָזע.

דאָס שפּאַנישע געזאָגטע און געדרוק־טע וואָרט איז געגליכען צו די פעלקער, וועלכע באַנוצען עס. עס פליסט ווי א גע־שוואַלענער טייך, וועלכער רייסט זיך פון די ברעגען.

ארגענטינע איז פון דעם דער בעס־טער ביישפּיל. מ׳איז דאָ ניט קאַרג אויף דער פּראָזע. מען דערט און רעדט, פונקט ווי מען שרייבט און שרייבט...

די שפּאַנישע לאַרעדעוודיגקייט זעהט מען אויף אלע בוענאָס־איירעס׳ער גאַ־סען, אין באַהן, אויף א טראַמוואַי, אין פאַבריק. מען זעהט דאָס אומעטום.

א צייטונגס־פאַרקויפער האַלט דאָ א גאַנצע דרשה פאַר׳ן עולם, און איז אייך מסוגל אויסצורעכענען א באַרג מיט מעלות, אלץ צוליעב דעם, אז מען זאָל קויפען א בלאַט פאַר פינף אָדער צעהן סענט...

א מינדעסט קינד, וואָס געהט ארויס האַנדלען, ווערט א גאַנצער רעדנער, האַלט פאַר׳ן עולם דרשות, און ציהט דערמיט צו קליענטען...

די באַרעדעוודיגקייט ליגט טיף אין יעדען שפּאַניש־רעדענדיגען, דאָ דערט אין טבריא) ביי די פיס פון דעם באַרג גבעת המורה, אויף א בערגעל, ניט ווייט פון דער באַוואוסטער קינדער קאָ־לאָניע כפר ילדים, דערהויבען זיך שטאָלץ די נייע בנינים פון דעם בית חולים, ווי זיי וואָלטען געזאָגט: מיר שטעהען אויף דער וואַך פון דעם געזונט פון די ארומיגע דערפער.

דער עמק יזרעאל גרינט איצט אין אלע זיינע קאָלירען אויסשפּרייטענדיג דעם באַוואוסטזיין פון דער ארבייט, וועלכע מען האָט דאָ אויפגעטאָן. נאָר ניט יעדער ווייסט וויפיעל עס האָבען זיך די חלוצים אָנגעליטען אין די אמאָליגע בלאָטעס און זומפּען, וואָס האָבען א סך פון זיי אוועק־געוואָרפען אויפ׳ן קראַנקען בעט; די מאַ־לאַריע און ניט איינמאָל דער בויך־טיפוס האָבען דאָ געשוואַכט די רייען פון די יונ־גע לאַנדווירטען; אויך די אקליימאַטיזירונג פון דעם יונגען דור איז ניט געווען קיין לייכטע. פאַר דעם טאַקע פלעגען זיך מעה־רען פאַרשיעדענע קראַנקהייטען צווישען דעם יונגען דור.

האָט די קופּת חולים געמוזט זאָר־גען פאַר די קראַנקע און האָט שוין אין יאָהר 1922, ווען דער יונגער חלוץ האָט קיין ציטערדיגע הענט גענומען דעם אקער און געשניטען דאָס ערשטע מאָל די פאַר־ווייסטע פעלדער פון דעם עמק יזרעאל, אויפגעשטעלט דעם בית חולים מיט זיינע 6 בעטען אין א צעלט אין עין חרוד, וואו מען נאָך א צייט אויפגעשטעלט קע שנעל געוואָרען א וויכטיגער מעדיציני־שער אנשטאַלט.

אין עין חרוד איז דער בית חולים געווען 8 יאָהר. וואו זיינע צריפים האָבען זיך נעטוליעט צו דער גלבוע בערג, וואָר־טענדיג אויף די גרויסע בנינים, וועלכע מען זאָל אויפשטעלען אין זאַרג פאַר דעם געזונט־דהייטס־צושטאַנד פון דעם ארומיגען ישוב, פאַר די יונגע יולדות און פאַר די יונגע ניי געבוירענע קינדער.

דער בית חולים האָט ניט נאָר משפּיע געווען אויף די פאַרהעלטנישען אין גאַנצען עמק נאָר האָט געטראַכט און געזאָרגט פאַר דעם געזונט־דהייטס־צושטאַנד פון די ארומיגע אידישע ישובים און לאַנד־ווירטשאַפטען און פאַר דער קערפּערלעכער עכטוויקלונג פון דעם יונגען דור קינדער.

דער עמק וועלכער ליידט נאָך היינט ניט איינמאָל פון מאַלאַריע, וועלכע קומטעצלט צו צריפים און איצט ווען אין גאַנ־

דער צענטראַלער בית החולים איז עמק יזרעאל

פון ג. טאָלפיר

ביי דער שאַפיי, וואָס פיהרט פון דער שטאַדט יזרעאל קיין מסחה (און פון דאָרט קיין טבריא) ביי די פיס פון דעם באַרג גבעת המורה, אויף א בערגעל, ניט ווייט פון דער באַוואוסטער קינדער קאָ־לאָניע כפר ילדים, דערהויבען זיך שטאָלץ די נייע בנינים פון דעם בית חולים, ווי זיי וואָלטען געזאָגט: מיר שטעהען אויף דער וואַך פון דעם געזונט פון די ארומיגע דערפער.

דער עמק יזרעאל גרינט איצט אין אלע זיינע קאָלירען אויסשפּרייטענדיג דעם באַוואוסטזיין פון דער ארבייט, וועלכע מען האָט דאָ אויפגעטאָן. נאָר ניט יעדער ווייסט וויפיעל עס האָבען זיך די חלוצים אָנגעליטען אין די אמאָליגע בלאָטעס און זומפּען, וואָס האָבען א סך פון זיי אוועק־געוואָרפען אויפ׳ן קראַנקען בעט; די מאַ־לאַריע און ניט איינמאָל דער בויך־טיפוס האָבען דאָ געשוואַכט די רייען פון די יונ־גע לאַנדווירטען; אויך די אקליימאַטיזירונג פון דעם יונגען דור איז ניט געווען קיין לייכטע. פאַר דעם טאַקע פלעגען זיך מעה־רען פאַרשיעדענע קראַנקהייטען צווישען דעם יונגען דור.

האָט די קופּת חולים געמוזט זאָר־גען פאַר די קראַנקע און האָט שוין אין יאָהר 1922, ווען דער יונגער חלוץ האָט קיין ציטערדיגע הענט גענומען דעם אקער און געשניטען דאָס ערשטע מאָל די פאַר־ווייסטע פעלדער פון דעם עמק יזרעאל, אויפגעשטעלט דעם בית חולים מיט זיינע 6 בעטען אין א צעלט אין עין חרוד, וואו מען האָט נאָך א צייט אויפגעשטעלט קע שנעל געוואָרען א וויכטיגער מעדיציני־שער אנשטאַלט.

אין עין חרוד איז דער בית חולים געווען 8 יאָהר. וואו זיינע צריפים האָבען זיך נעטוליעט צו דער גלבוע בערג, וואָר־טענדיג אויף די גרויסע בנינים, וועלכע מען זאָל אויפשטעלען אין זאַרג פאַר דעם געזונט־דהייטס־צושטאַנד פון דעם ארומיגען ישוב, פאַר די יונגע יולדות און פאַר די יונגע ניי געבוירענע קינדער.

דער בית חולים האָט ניט נאָר משפּיע געווען אויף די פאַרהעלטנישען אין גאַנצען עמק נאָר האָט געטראַכט און געזאָרגט פאַר דעם געזונט־דהייטס־צושטאַנד פון די ארומיגע אידישע ישובים און לאַנד־ווירטשאַפטען און פאַר דער קערפּערלעכער עכטוויקלונג פון דעם יונגען דור.

דער עמק וועלכער ליידט נאָך היינט ניט איינמאָל פון מאַלאַריע, וועלכע קומטעצלט צו צריפים און איצט ווען אין דאָס רוב פון די ארומיגע זומפּען, וואָס געפינען זיך אין ניט אידישע הענט, מוז האָבען א שטענדיגע אויפזיכט פון א מע־דיציניש אנשטאַלט וועלכע וואָלט אין נויטיגען מאָמענט געקומען צו הילף. נאָר אפשר נאָך מעהר באַדאַרף האָבען אזא אנ־שטאַלט די יונגע מיטער, וועלכע מוז גע־בוירען איהרע קינדער אין היגיעניש פאַרהעלטנישען און אונטער דער אויפזיכט פון ספּעציאַליסטען. דעם פּועל יוצא פון דעם אנשטאַלט אין דער ריכטונג קענען מיר שוין היינט זעהן. אין דער אפּטיי־לונג פאַר יולדות זענען ביז היינט געבוי־רען געוואָרען 1200 קינדער, וואָס געפינען זיך שטענדיג אונטער דער אויפזיכט פון דער מעדיציניש אנשטאַלט. אין דער פּראָצענט פון שטערבליכקייט אין עמק יזרעאל צווישען די קינדער אין א סך קלענער ווי צווישען די אידישע קינדער אין ירושלים, חיפה און תל אביב, הגם די קליימאַטישע לאַגע אין עמק איז א סך שווערער. פאַרשטענדליך אז דאָס איז געשען א דאַנק דער מעדיציניש אנ־שטאַלט אין עין חרוד, וועלכע האָט אָנגע־נומען אלע מיטלען כדי צו שטאַרקען דעם יונגען דור פון די ניי געבוירענע. שוין היינט קען מען זעהן צריפים און אויך פּסיכיש, אין וועלכע דער יונגער דור וועקסט אויף אין אַ פריי־לעכע עכטוויקלונג